

Vergi yönetimi ve Türkiye’de ekolojik vergi reformu ihtiyacı*

Tax management and the need for ecological tax reform in Türkiye

Gökhan Aslan¹

Ayşe Yiğit Şakar²

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye, e-mail: Gokhan.aslan@vdk.gov.tr

²Prof. Dr., Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, e-mail: ayseyigitsakar@gmail.com

Öz

Türk vergi sistemi niteliği itibariyle kapsamlı ve modern bir yapıda olup mükellef haklarını ve kamu yararını eşit ölçüde gözetmektedir. Kamu gelirleri arasında önemli bir yeri olan vergilerin adaletli bir şekilde tahsili ve yeniden dağıtımı ancak kararlı ve rasyonel politikalar içeren etkin bir vergi yönetimi ile gerçekleştirilebilir. Vergi yönetiminin etkinliği ise vergi aflarından kaçınılması, vergiye gönüllü uyumun artırılması, vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve vergi idaresinin yeniliklere açık olması gibi çok sayıda unsurda değişiklik yapılarak sağlanabilir. Böylelikle vergi toplama konusunda sorun yaşamayan vergi idaresinin iklim krizi ve çevresel bozulma gibi önemli sorunlarla mücadele etmek için mali politikalar geliştirmesi beklenebilir. Nitekim vergilerin ekolojik sorunlarla mücadelede etkili bir araç olarak kullanıldığı ve literatürde çevresel tahribatla mücadele amacı taşıyan ve kamu gelirinden mahrum bırakmayan ekolojik vergi uygulamalarına sıkça rastlandığı bilinmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerde çevresel amaçlarla uygulanan vergiler Türkiye’de daha çok finansman kaynağı olarak görülmüştür. Bu kapsamda çalışmamızda, küresel iklim krizinin Türkiye’de yarattığı sorunların ekolojik vergi uygulamaları ile azaltılabilmesi için etkin bir vergi yönetiminin gerekliliği incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Vergi Yönetimi, Ekolojik Vergi, Kamu Geliri, İklim Krizi.

JEL kodları: H23, Q5, H8.

* "Bu makale Prof. Dr. Ayşe YİĞİT ŞAKAR danışmanlığında Gökhan ASLAN tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Ekolojik Vergi Reformu: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması konulu yüksek lisans tezinden türetilmiştir."

Citation/Atf: ASLAN, G. & YİĞİT ŞAKAR, A. (2023). Vergi yönetimi ve Türkiye’de ekolojik vergi reformu ihtiyacı. *Journal of Life Economics*. 10(2): 101-112, DOI: [10.15637/jlecon.1965](https://doi.org/10.15637/jlecon.1965)

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Gökhan Aslan
E-mail: Gokhan.aslan@vdk.gov.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

The Turkish tax system is thorough and contemporary in nature, and it equally protects the taxpayers' rights and the public weal. Therefore, an efficient tax administration with determined and rational policies can ensure the fair collection and redistribution of taxes, which are significant sources of public revenue. A number of adjustments can be made to increase the efficacy of tax management, including avoiding tax amnesties, improving voluntary tax compliance, simplifying tax legislation, and updating tax administration. Consequently, it is probable that the tax administration, which has no trouble collecting taxes, will create fiscal policies to address urgent problems such as the climate crisis and environmental degradation. In fact, it is widely accepted that taxes can be a useful tool in the fight against ecological problems, and ecological tax implementations that aim to halt environmental deterioration without depriving the public revenue are commonly used in literature. However, environmental taxes implemented in developed countries seen as a source of revenue in Türkiye. In order to reduce the problems caused by the global climate crisis in Türkiye through ecological tax practices, the need for an effective tax governance system will be investigated throughout this research.

Keywords: Tax Governance, Ecological Tax, Public Revenue, Climate Crisis.

JEL codes: H23, Q5, H8.

1.GİRİŞ

Türkiye'de kamu yönetiminin sürekli bir değişim içerisinde olduğu idari teşkilatta yapılan değişikliklerde görülmektedir. Vergi yönetiminin unsurları arasında yer alan ve farklı birimler tarafından yapılan denetim faaliyeti, 2011 yılında yapılan değişiklik sonucunda Vergi Denetim Kurulu bünyesinde birleştirilmiştir. Mükellef haklarını gözeten Mükellef Hakları Kurulu'nun benzer şekilde oluşturulması vergiye uyumu artıran dolayısıyla vergi yönetim sürecine olumlu katkıları olan önemli bir değişim olarak görülebilir. Vergi yönetiminin etkinliğini belirleyen unsurlar arasında kurumların ve personelin yönetimi de yer almaktadır. Personelin niteliğini artırıcı eğitimlerin varlığı ve kurum idarecilerinin tarafsızlığı başarılı bir vergi yönetimine ulaşmayı hızlandırabilir.

Vergi yönetiminin mali anlamda etkinliği önemli olmakla birlikte vergi düzenlemelerinin çevreyle ilgili sorunların çözümünde kullanılabilecek araçlardan olduğu unutulmamalıdır. Zira iklim krizinin etkilerinin gittikçe hızlandığı günümüzde, dünyada yaşanan benzer çevresel sorunlar ile mücadelede vergisel düzenlemeler ile birlikte farklı önleyici politikalar uygulanmaktadır. Bazı ülkelerde ekolojinin daha fazla bozulmasını engellemek için mali araçlardan faydalanılarak vergisel teşvik ve indirimlerin yanında CO2 salınımını azaltmak için başta karbon vergisi olmak

üzere kirleticilere yeni vergiler uygulanmaktadır. Aynı şekilde gelişmiş ekonomilerde bir bütün olarak ekolojik vergi reformları ya da birkaç ekolojik vergi seti yürürlüğe konulurken diğer ülkelerde ekolojik vergi reformlarına olan ilgi eksik kalmıştır.

Türkiye'de kamu gelirleri arasında vazgeçilmez bir yeri olan vergilerin kamu harcamalarının önemli bir kısmını karşıladığı düşünüldüğünde kamu geliri olarak tahsil edilebilecek vergilerden vazgeçilmesinin zorluğu bilinmekle birlikte çevresel tahribatın önüne geçmek için kapsamlı bir ekolojik vergi reformuna ihtiyaç duyulduğu da somut bir gerçek olarak durmaktadır. Bu kapsamda vergi gelirlerini azaltmayacak reform çalışmalarına başlanması ve ülkemizin derinden hissedeceği iklim krizi etkilerinin azaltılması ve engellenmesi aşamasında vergi yönetimine önemli görevler düşmektedir.

Ekolojik vergi reformu ile iklim krizine etkileri olan kirleticilerle mücadele edilmesi ve CO2 salınımının azaltılması gibi olumlu sonuçlara ulaşılırken hane halkları ve diğer ekonomik birimler üzerinde ilave bir vergi yükü getirilmesi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu kapsamda vergi yönetimi tarafından çevresel bozulmanın önüne geçme ve yeni bir finansman kaynağı sağlama gibi olası faydaların yanında vergiye gönüllü uyumda azalma ve vergi yükünde artış şeklinde ortaya çıkabilecek muhtemel olum-

suz etkileri göz önünde bulundurarak geniş bir ekolojik vergi reformuna başlanması önem arz etmektedir.

Çalışmamızda öncelikle Türkiye'deki vergi yönetimine ve vergi yönetiminin etkinliğini sınırlayan unsurlara yer verilecektir. Ardından dünyada mevcut önemli sorunlar arasında sayılan iklim krizi ile mücadelede Türkiye'de ekolojik bir vergi reformuna ne ölçüde ihtiyaç duyulduğuna ve ülkede uygulanabilecek ekolojik vergilere değinilecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise etkin bir vergi idaresinin varlığında uygulanacak ekolojik vergi reformlarının başarısı ve önemi yer alacaktır.

2. VERGİ YÖNETİMİ

2.1. Vergi Yönetimi Kavramı

Vergi yönetimi, Anayasaya uygun olarak vergi yükünün adaletli bir şekilde dağılımını, vergi kanunlarının oluşturulmasını ve güncellenmesini, vergileme süreçlerini (tarh, tebliğ, tahakkuk, tahsil, terkin), mükelleflerin haklarının gözetilmesini ve mükelleflerin vergiye uyumunu kapsayan geniş bir kavramdır. 1982 Anayasasının Vergi Ödevi başlıklı 73. maddesinde: *"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafiyet, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir."* hükümlerine yer verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982:23).

Anayasa ile düzenlenen vergi ödevinin mükellefler tarafından tam olarak yerine getirilmesi ise vergi idaresinin etkinliği, vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi oranları, vergi teşvikleri, vergi muafiyetleri, vergi afları ve vergi mevzuatının karmaşıklığı gibi çok sayıda unsura bağlıdır.

2.2. Vergi Yönetiminin Amacı

Kamu harcamalarının finanse edilmesinde, üretim, sanayileşme ve yenilik gibi birçok unsurun etkisi görülmektedir. Vergi gelirlerine bağlı bir

ülkenin kamu harcamalarını finanse edebilme ise, vergi sisteminin yeterli gelir üretmesine bağlı olup vergi sisteminin gelir üretme kabiliyeti ise vergi yönetiminin işlevselliğine bağlıdır, ancak Türkiye'de olduğu gibi gelişmekte olan ekonomilerin çoğunda vergi yönetimi, verimsizlik ve etkisizlik ile karakterize olmuştur (Pantamee ve Mansor, 2016).

Vergi oranlarının yükseltilerek kamu gelirlerinin artırılması yerine vergiye gönüllü uyum içerisindeki mükelleflerin sayısının artırılması ve vergi bilincinin oluşturulması vergi yönetiminin politika tercihleri arasında yer almalıdır.

Bu kapsamda etkin ve verimli olarak tanımlanabilecek bir vergi yönetiminin amaçları şöyle sıralanabilir. Mükelleflerin vergi kanunlarına uyumunu amaçlayarak daha büyük risk unsuru taşıyan gelir odaklarına yönelik bir denetim stratejisi oluşturur. Vergi ödevlerini yerine getiren mükelleflere teşvik edici ve bilgilendirici eğitimler sağlarken, vergi bilinci daha düşük mükellefleri denetime tabi tutar. Mükellefin beyanlarını üçüncü taraf bilgi sağlayıcılarının verileri ile karşılaştırarak riskleri tespit eder. Bilgi teknolojilerinden yararlanarak vergi ödeme sürecini kolaylaştırır ve kayıt dışı ekonominin boyutunu azaltır. Vergi ahlakını destekleyen basit ve istikrarlı vergi mevzuatının oluşturulması için gerekli önlemleri alır (Jensen ve Wöhlbier, 2012).

Türkiye'de Anayasal ödevler arasında yer alan vergi ödeme ödevinin adaletli bir şekilde yerine getirilmesinin sağlanması amacıyla, mükellefler arasında adalet duygusunu zedeleyecek ve vergiye gönüllü uyumlarını azaltacak vergi uygulamalarına son verilmesi (af, muafiyet ve istisna uygulamaları ile vergilerin terkin) ve vergi kanunlarının sadeleştirilmesinin sağlanmalıdır.

Verginin belirli bir kesim üzerinde bırakılması yerine daha adil bir vergi sistemi oluşturulması ve güncel çevreci vergi uygulamaların incelenerek kapsamlı reformların hayata geçirilmesi gerekli görülmektedir.

2.3. Vergi Yönetim Teşkilatı

Türkiye'de vergi yönetiminin en etkili aktörü kuşkusuz Hazine ve Maliye Bakanlığıdır. 2018 yılında resmi gazete yayımlanarak yürürlüğe gi-

ren Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde (1 sayılı) Hazine ve Maliye Bakanlığının görev ve yetkileri belirlenmiştir. Buna göre Bakanlığın vergi yönetimine ilişkin temel görev ve yetkileri arasında : *“Vergi incelemesi ve denetimine ilişkin temel politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla çalışmalar yapmak ve belirlenen politikaların uygulanmasını sağlamak, vergi kayıp ve kaçacağı ile kayıt dışı ekonomik faaliyetleri tespit etmek ve bunları önlemek amacıyla risk analizi yapmak ve maliye ve ekonomi politikalarının hazırlanmasına yardımcı olmak ve bu politikaları uygulamak”* yer alır (1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018).

Bakanlığın vergi organizasyonuna ilişkin hizmet birimleri merkez ve taşra olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Merkez teşkilatında Vergi Denetim Kurulu ve Bakanlığın bağlı kuruluşu olan Gelir İdaresi Başkanlığı vergi yönetiminin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Ayrıca Bakanlığın vergi politikaları üzerinde etkili olan Vergi Konseyinin varlığı önemlidir.

Türkiye’de vergi yönetiminin etkinliğinin göstergelerinden biri olan denetim gücü esas itibariyle Bakanlığın hizmet birimlerinden olan Vergi Denetim Kurulu bünyesinde istihdam edilen denetim elemanları tarafından yerine getirilmektedir.

Türkiye’de uygulanan vergi kanunlarının genel uygulama usul ve esaslarını düzenleyen Vergi Usul Kanunu’nun 134 ve 135. maddelerinde vergi incelemesinin amacı ve incelemeye yetkili olan kişilere: *“Vergilerin doğru bir şekilde hesaplanıp ödendiğinin araştırılması ve tespitini sağlamaktır. Vergi incelemesinin; Vergi Müfettiş ve Yardımcıları ile çeşitli kademedeki müdürler tarafından*

yapılabileceğine.” şeklinde yer verilmiştir (Vergi Usul Kanunu, 1961:38).

2.4. Vergi Yönetimini Etkileyen Unsurlar

Vergi yönetimini etkileyen en önemli unsurlar arasında vergiye gönüllü uyum, mali idarenin özerkliği, vergi afları, personelin niteliği ve vergi sistemi yer almaktadır. Çalışmamızda önemli görülen unsurlara aşağıda yer verilerek bu unsurların etkin bir vergi yönetimi üzerindeki etkileri incelenecektir.

2.4.1. Vergi Afları

Vergi affı, yasal mevzuata göre kendilerine vergi borcu çıkabilecek kişilerin ceza korkusu olmaksızın, geçmiş hesap dönemlerine ilişkin vergi yükümlülüklerinin belirli bir miktarını belirli bir süre içinde ödemeleri için geçerli bir fırsat olarak tanımlanabilir. Aynı şekilde aflar, ülke vatandaşlarının yurtdışında bulunan mevduatlarının ekonomiye kazandırılması için kullanılan araçlar arasında yer alır. (Darmayanti, 2019: 382). Başka bir tanımla vergi affı, çeşitli hileli hareketlerle ödemeleri gereken vergilerin doğruluğunu etkileyen gerçek veya tüzel kişi mükelleflerin kanunlarla belirlenen bir oran veya tutarda vergi ödeyerek hileli hareketlerine bağlı olarak ileride ortaya çıkabilecek muhtemel cezalarla karşı karşıya kalmasını engelleyen bir hükümet programıdır.

Af kanunları genellikle zamanaşımı hükümleri dikkate alınarak mükelleflere geriye dönük beş yıl için matrah/vergi artırımında bulunma gibi

Tablo 1. Vergi affı yasalarının muhtemel olumlu ve olumsuz sonuçları

Olumlu sonuçlar	Olumsuz sonuçlar
❖ Vergi gelirlerinde dönemlik hızlı tahsilat	❖ Uzun vadeli vergi gelirlerinde azalma
❖ Vergi idaresinin iş yükünün azalması	❖ Vergiye uyumlu mükelleflerde adaletsizlik hissi
❖ İdari yargı yükünün azalması	❖ Vergiye gönüllü uyumun düşmesi
❖ Vergi yönetim maliyetlerinde azalma	❖ Vergi suçlarında artış

Kaynak: ALM, J. ve Rath, D. M. (1998).

haklar tanımaktadır (213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 1961:114). Yasalaşan af kanunları ile tanınan bu haklar belli istisnalar dışında (kaçakçılık suçları, Özel Tüketim Vergisi vb.) mükellefleri muhtemel ceza ve tarhiyatlardan aftan yararlananlar için korumaktadır.

Türkiye’de sıklıkla başvuru alan vergi afları kamuya gelir sağlama, vergi teşkilatının aşırı iş yükünü hafifletmek ve seçim dönemlerinde vaat olarak kullanılmak gibi ekonomik ve siyasi amaçlar taşımaktadır. Af kanunlarının yürürlükte olduğu sürenin bir takvim yılından daha kısa olduğu dikkate alındığında hızlı bir finansman kaynağı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak af kanunları mükelleflerin vergiye uyum seviyesini negatif yönde etkilemesi gibi uzun süreli negatif sonuçları da beraberinde getirebilecektir (Tekin ve Tuncer, 2013). Vergi aflarının muhtemel sonuçlarına ilişkin özet tablo aşağıdaki gibidir.

2.4.2. Mali Mevzuat Yapısı

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler de dâhil olmak üzere literatürde yapılan çalışmalardan elde edilen kanıtlar özellikle gelişmiş ülkelerde modern vergi sistemlerinin oldukça karmaşık olduğunu göstermektedir. Örneğin, 2010 yılında Avusturya’da bir vergi hâkimi “*vergi mevzuatının aşırı karmaşık olduğunu*” ifade ederken, ABD’de 2010 tarihli bir raporda mükelleflerin vergisel işlemler için yaklaşık 7,6 milyar saat harcadıkları yayımlanmıştır. Benzer bir durum karşısında Birleşik Krallıkta “*Vergi Basitleştirme Ofisi*” kurularak daha basit bir vergi yapısı oluşturulmak amaçlanmıştır. Vergi mevzuatının karmaşıklığı çok boyutlu bir kavram olup kişilerin bakış açısına, önyargılarına ve uzmanlık alanlarına göre farklı anlamlar ifade eder. Bir iş insanı için vergi karmaşıklığı, vergisel ödevlerin yerine getirebilmesi için harcanan para ve zaman iken bir muhasebeci için vergi beyanlarının eksiksiz hazırlanması ve vergi danışmanlığı hizmeti sağlanması için harcanan zamanı ifade eder (Tran-Nam ve Evans, 2014).

Türkiye’de yürürlükte bulunan vergi mevzuatı incelendiğinde gelir vergileri (Örneğin: Kurumlar ve Gelir Vergisi), harcama vergileri (Örneğin: Şans Oyunları Vergisi ve Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi) ile servet vergileri (Örneğin:

Emlak Vergisi ve Veraset İntikal Vergisi) kategorilerinde olmak üzere sayısız vergi çeşidi bulunmaktadır. Vergiye tabi işlemlerin ise birden fazla vergiye tabi olacağı düşünüldüğünde mükelleflerin ve hatta vergi uzmanlarının da bu karmaşıklık içinde kaybolmayacağını düşünmek ancak iyimser bir durumda söz konusu olacaktır. Diğer taraftan vergi kanunlarının vergiden kaçınma ve vergi kaçırma oranlarını düşürmek gibi çeşitli sebepler bilinçli bir şekilde karmaşık olarak hazırlandığını veya mükelleflerin vergi okuryazarlıklarının geliştirilmek istendiği söylemek mümkündür.

Karabacak (2013), tarafından vergi mevzuatının karmaşıklığını ölçmek amacıyla yapılan bir çalışmada bulunan sonuçlar vergi mevzuatının sadeleştirilmesine ilişkin çalışmalara en kısa sürede başlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda vergi yasalarının okunabilirliği üzerine 248 üniversite öğrencisine “*çıkartmalı okunabilirlik*” tekniği uygulanmıştır. Çıkartmalı uygulama tekniğinin uygulanması aşamasında öğrenciler temel vergi hukuku bilgisi olanlar ve olmayanlar şeklinde iki farklı gruba ayrılmış ve vergi kanunlarına ilişkin metinler ile serbest okuma parçaları okutulmuştur. Çalışmanın bulguları incelendiğinde her iki gruba ait katılımcıların serbest okuma parçalarına ilişkin test puanlarının yüksek olduğu yani okuma becerilerinde herhangi bir eksiklik olmadığı ancak vergi mevzuatına ilişkin metinleri anlayamadıkları ve puanlarının düşük olduğu ortaya çıkmıştır (Karabacak, 2013).

2.4.3. Cezalarda İndirim Müesseseleri

Vergi aflarında olduğu gibi mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu ve vergi yönetiminin başarısını etkileyen başkaca uygulamalar da mevcuttur. Sürekli vergi afları olarak nitelendirilebilecek vergisel düzenlemeler arasında izaha davet, tarhiyat öncesi ve sonrası uzlaşma, cezalarda indirim, pişmanlık ve ıslah, cezadan indirim ve kanun yolundan vazgeçme gibi müesseseler yer almaktadır.

Vergi yönetiminin işleyişini engelleyen bu tür uygulamaların genel olarak mükellefler lehine olduğu açık olsa da vergi kayıp ve kaçığının artmasına neden olmakta, vergiye gönüllü uyumu

yüksek olan mükellefler için haksız bir rekabet unsuru yaratmakta ve adil bir vergilemenin önüne geçmektedir.

2.4.4. Vergi Ahlakı

Vergi ahlakı kısaca, bireylerde “*vergi ödemenin içsel motivasyonu*” olarak tanımlanabilir. Vergi ödeme isteği, kişinin ahlaki sorumluluğuna ve vergi ödeyerek ülkesine katkıda bulunmaya olan inancıdır. Vergi ahlakı, hile yapmaktan kaynaklanan ahlaki pişmanlık veya suçluluk duygularıdır (Torgler, 2005).

Vergi ahlakını etkileyen nedenler arasında başta ekonomi olmak üzere kültürel ve sosyal faktörler bulunmaktadır. Türkiye’de vergi ahlakını etkileyen temel faktörler arasında vergi yükü öne çıkmaktadır. Ekonomik şartların kötüleştiği buhran dönemlerinde vergi kayıp ve kaçığının arttığı, bireylerin üzerlerine düşen vergi yükünü daha çok sorguladıkları ve vergi ahlakının düştüğü ortaya çıkmıştır (Bitzenis ve Vlachos, 2018).

Yapılan çalışmalarda bireylerin devletin temel organları olan yasama, yürütme ve yargıya olan güvenleri arttıkça vergi ahlaklarının yükselmesi daha olası görülmektedir (Korgaonkar, 2022).

2.4.5. Özerklik

Özerklik, bağımsızlık dâhil olmak üzere birçok anlama gelebilir, ancak kamu yönetimi açısından bir devlet dairesinin, kurumunun veya kuruluşunun yasal biçim, gelir, statü, mali işlemler, bütçe, insan kaynakları ve idari işlemler açısından hükümete bağımlı olmadan faaliyette bulunabilme seviyesini ifade eder (Crandall ve Cotarelli, 2010).

Vergi yönetiminin hükümetten bağımsızlığı üzerine yapılan çalışmalarda, bağımsızlık seviyesi arttıkça vergi idaresinin etkinliğinin de arttığı bulgularına rastlanmıştır (Amanuel, 2021). Türkiye’de vergi yönetimi teşkilatı dikkate alındığında Vergi Denetim Kurulu, Gelir İdaresi Başkanlığı veya diğer kurumların hükümete karşı bir özerkliğe sahip olmadığı, ancak denetim gücünü oluşturan personelin kısmi de olsa bir özerkliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda mevcut vergi yönetiminin eksiklikleri arasında bulunan özerkliğin önemli bir kavram olduğu dikkate alı-

narak vergisel anlamda etkin ve kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesinin temini için gerekli yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi şarttır.

3. TÜRKİYE’DE EKOLOJİK VERGİ REFORMU İHTİYACI

3.1. İklim Krizi ve Ekolojik Vergileme

İklim krizinin etkileri hafiflememesine rağmen bazı gelişmiş ülkeler dışında küresel toplum bu durumu tersine çevirecek önlemler almaktan geri kalmıştır. 2019 yılına kadarki on yıllık süreçte kaydedilen sıcaklık rekorları kıtalar arası orman yangınları, kuraklık ve sel gibi doğal afetlerin yaşanmasına sebep olmuştur. 21. yüzyılın sonuna kadar küresel sıcaklıkların daha da artması beklenmektedir. Paris Anlaşması ile belirlenen sera gazı salınımındaki düşüş hedefleri, insan faaliyetini oldukça kısıtlayan ve büyük yıkıcı etkileri olan Covid-19 salgınına rağmen gerçekleşmemiştir. Hâlbuki iklim krizinin sebep olacağı muhtemel etkiler Covid-19 salgınının yarattığı yıkıcı etkilerden çok daha büyük olacaktır (UN, 2020).

20. yüzyılın son çeyreğine doğru iklim krizi etkileri sonucunda ekolojik vergilemeye olan ilgi artmış ve reform uygulamalarına ilişkin çalışmalar bazı gelişmiş ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Bu ilginin temel sebepleri arasında çevre kalitesinin bozulması ve çevre vergilerinden elde edilen gelirlerdir. Çevre vergilerinden elde edilecek gelirler hem çevresel amaçlarla kullanılabilir hem de gelir dağılımı bakımından bozucu etkileri bulunan vergilerin (Örneğin: Ücret vergileri) düşürülmesine katkı sağlayabilir. Böylelikle hükümetler daha temiz bir çevrenin yanında bozucu etkileri olan vergilerin azaltılması ve istihdamın artırılması (istihdam oranlarını etkileyen çeşitli vergi ve primlerin azaltılması yoluyla) ile üçlü kazanç elde edebilir (Bovenberg, 1998).

Krizaniç ve diğerleri’nin yapmış oldukları Avrupa Birliği içerisinde yer alan 17 ülke verisi kullanılarak gerçekleştirilen ve ekolojik vergilerde yapılacak artışlara bağlı atık üretimi ve CO2 salınımdaki değişiklikleri araştıran bir çalışmada; enerji ve ulaşım sektörlerinde tahsil edilen çevre vergilerinde %1 oranında gerçekleşecek bir artış aynı sektörlerde sırasıyla kişi başı %0.13 ve %0.5

oranında CO2 düşüşü sağlamıştır (Križanič ve diğerleri, 2019). Bu kapsamda ekolojik vergilerin iklim krizi ile mücadelede önemli bir unsur olduğu ortaya çıkmaktadır.

İklim değişikliği ile mücadelede İsveç, 1990 yılında ekolojik vergi uygulamalarına öncülük eden ilk ülkeler arasındadır. İsveç'te uygulanan karbon vergisi ve diğer teşvikler sonucunda 1990 ve 2010 yılları arasında sera gazı emisyonlarında %9 gibi önemli bir düşüş sağlanmıştır. (Nekrasenko, 2012). Birleşik Krallık iklim hedefleri kapsamında 1990'lı yıllardan itibaren iklim değişikliği vergisi, hava yolcuları vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi gibi çok sayıda ekolojik vergi uygulamaya başlamıştır (Bassi ve diğerleri, 2013). Kyoto Protokolü imzalayıcıları arasında yer alan Birleşik Krallık, protokolün 1990-2010 yılları için emisyon düşürme hedefi olan %8'i çok geçmeden 1999 yılında yakalamıştır (Leicester, 2006).

Almanya, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Hollanda ve İsveç gibi altı ülkede uygulanan ekolojik vergi reformlarının 1994- 2012 yılları arasında sera gazı salınımlarına etkisini araştıran bir çalışmada; ekolojik vergi reformları sonucunda bu ülkelerde sera gazı salınımlarında ortalama %3.1 azalma olduğu ve en yüksek artışın %5,9 ile en yüksek vergi uygulayıcısı ülkelerden olan Finlandiya'da gerçekleşmiştir (Andersen ve Skou, 2010).

1990 ve 2017 yılları arasında, Türkiye'de CO2 emisyonlarında neredeyse üç kat artış yaşanmıştır. Aynı dönemde yenilenebilir kaynaklardan elde edilen enerjinin toplam enerji tüketimindeki payı yaklaşık %55 ile önemli ölçüde azalış kaydetmiştir. Verilerle açıklanan bu durum ise Türkiye'de insan sağlığı, çevre tahribatı ve ekonomik büyüme gibi çeşitli alanlarda olumsuz sonuçlar doğuracaktır (Wolde ve Mulat, 2021). Gelişmekte olan ülkelerde CO2 salınımlarının önemli bileşeni enerji sektöründe kullanılan fosil(Kömür, doğal gaz ve petrol) yakıtlardır. Fosil yakıtların yerine temiz ve çevre dostu olan yenilenebilir enerji kaynakları ikame edilebilir.

Çevreye olumlu dışsalılık sunan tüketici ve üretici davranışlarının kalıcı olması için vergi farklılaşmaları ile özendirilmesi ekolojiye önemli katkılar sunar (Çataloluk, 2014). Yenilenebilir

enerji kaynaklarına sağlanacak teşvikler ve toplumda yenilenebilir enerji kullanılarak üretilen ürünlerin kullanımının artırılması yoluyla karbondioksit salınımlarında istenen miktarlarda düşüş sağlanabilir. Türkiye yenilenebilir enerji potansiyeli bakımında zengin bir ülke olduğundan teşvik ve desteklerin artırılması ile fosil yakıtlara olan bağlılık yeni ve temiz enerji kaynaklarına yönlendirilebilecektir (Günay ve Yıldırım, 2022).

3.2. Türkiye'de Ekolojik Vergi Reformu Gerekliği

Genel olarak vergi reformları vergilemede etkinlik, adalet ve basitlik ilkelerini sağlamaya yönelik olsa da küresel gelişmeler, uluslararası rekabete uyum sağlama, toplumsal ihtiyaçların getirdiği sorunları çözme amacı da taşımaktadırlar. Vergi reformları uygulamaya konulurken kapsamlı ve kısmi vergi reformları olmak üzere iki farklı yaklaşım benimsenmektedir (Demirli, 2011).

Kapsamlı vergi reformları, vergi sisteminin ana vergilerinde veya yapısında ya da birden fazla vergi yasasını etkileyecek temel vergileme unsurları üzerinde değişiklikler yapılmasını içermektedirler. Kısmi vergi reformu yaklaşımında ise önceden belirlenmiş amaçlara dönük olarak vergilerde küçük çaplı değişiklikler yapılır. Kısmi vergi reformları kapsamında; sistemin bütünü ilgilendiren ve sonradan ortaya çıkan bir amacın vergi sistemi içine bütünsel olarak konulması (ekolojik vergi reformu), yeni teknolojilerin kullanılması ve yönetimin özleştirilmesi gibi düzenlemeler yapılabilir (Demirli, 2011).

Türk vergi sistemi çok sayıda vergi çeşidi barındırmasına rağmen çağın gereksinimlerine ayak uydurmakta zorlanan ve gelir sağlama amacı ile kullanılan politikalardan etkilenen bir karmaşıklık içerisindedir. Türkiye'de toplanan vergi gelirleri arasında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisi (KDV) önemli bir yer tutmaktadır. İklim krizinin yarattığı sorunların çözümü için kullanılan ekolojik vergiler arasında Türkiye'de Çevre Temizlik Vergisi, KDV, ÖTV ve Motorlu Taşıtlar Vergisi(MTV) sayılabilir. Ancak bunlardan ÇTV dışında kalan vergiler daha çok ekolojik amaçlar bakımından örtük bir şekilde uygulanmaktadır. Ancak bu vergilerin hem uygulama şekilleri hem de bu vergilerden tahsil

edilen gelirlerin yeniden dağıtımı bu vergilerin gelir unsuru politikaların ürünü olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Ekolojik vergi reformları CO₂ salınımı gibi çevreye zararlı etkileri olan unsurları azaltmanın yanında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de ilerde yaşanması muhtemel çevresel sorunlara geç olmadan çözüm yaratılması amacıyla ekolojik bir vergi setinin uygulamaya konulması gerekli görülmektedir. Ekolojik vergi reformlarına ilişkin yapılacak bir çalışmada öne çıkabilecek çeşitli vergi uygulamalarına aşağıda yer verilecektir.

3.2.1. Karbon Vergisi

Sera gazı emisyonlarını azaltmada kullanılan politika araçları arasında karbon vergisine sıklıkla rastlamak mümkündür. Karbon vergisi, üretilen her bir ton CO₂ salınımına bağlı olarak mal ve faaliyetlerin vergilendirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Finlandiya, 1990 yılında karbon vergisinin ilk uygulayan ülke olmuştur. Diğer İskandinav ülkeleri olan Norveç, İsveç ve Danimarka ise kısa sürede bu vergiyi benimsemiştir (World Bank, 2017:27). Karbon vergisinin İsveç uygulaması hem gelir yaratıcı hem de emisyon oranlarında önemli oranlarda düşüş sağladığı için literatürde başarılı bir örnek olarak gösterilmiştir. Verginin kademeli olarak artırılması, elde edilen gelirin yeniden dağıtılması ve çeşitli sektörlerle ilişkin teşviklerin sağlanması bu başarının bazı unsurları arasında sayılabilir.

Dünyada karbon vergisini uygulayan ülke sayısı 2018 yılı itibarıyla 20’den fazladır. Genel olarak vergi ilk uygulandığı yıllarda düşük oranlarda ve sınırlı sektörlerde denenmiş ve takip eden periyotlarda kademeli artışlar yapılmıştır. Örneğin Kanada’da 2008 yılında her bir ton CO₂ emisyon miktarı başına 10 Kanada doları vergi alınırken kademeli artışlarla bu oran 2012 yılında 30 Kanada dolarına kadar yükseltilmiştir. Karbon vergisinden elde edilen gelirlerin kullanıma bakıldığında ülkeler arasında oldukça farklı uygulamalara rastlamak mümkündür. İskandinav ülkeleri gelirin belli bir kısmını kişi ve kurumlar üzerindeki gelir vergilerini telafi etmek ve çevresel programlar için kullanırken, Şili’de eğitim ve

sosyal amaçlarla kullanılmaktadır. Türkiye’nin de imzaladığı Paris Anlaşmasının imzalayıcıları arasında olan yaklaşık 80 ülkede iklim krizi etkilerini azaltmak için karbon vergisi veya benzeri uygulamalara ilişkin çalışmalar devam etmektedir (Timilsina, 2018)

Türkiye için uygulanacak karbon vergisi şüphesiz kendine özgü ve yeni bir model olmalıdır. Uygulanacak karbon vergisi modelinde matrah, vergi oranı, uygulama sonrası olası etkiler, karbon vergisi gelirin kullanım ve denetim gibi en az beş adımlık kontrol listesinin takip edilmesi gerekecektir (World Bank, 2017:14). Verginin matrahı belirlenirken kirletici faaliyetlerin yoğun olduğu sektörler ile kömür gibi yüksek CO₂ salınımına sahip fosil yakıtların vergiden istisna tutulmaması ve vergi oranı kararlaştırılırken hem gelir yaratıcı hem de emisyon azaltıcı bir oranın belirlenmesi gerekecektir.

Karbon vergisinden elde edilecek gelirin yeniden dağıtımının, ücret geliri üzerinden alınan vergilerde yapılacak oransal indirimlere bağlı olarak, ne şekilde yapılacağı önemlidir. Karbon vergisi uygulamasının başarılı olması denetim ve yönetim faaliyetlerinin sorunsuz ve kapsamlı bir şekilde yürütülmesine bağlıdır. Küresel uygulamalarda olduğu gibi başarılı bir vergi uygulaması eşgüdümlü politikalarla desteklenmelidir.

Karbon vergisi oranının tek başına yüksek olması caydırıcı olmakla birlikte vergi kayıp ve kaçığının yükselmesine veya başka etkilere sebep olabilecektir. Nitekim yapılan bazı çalışmalarda farklı politika araçlarıyla desteklenmeyen karbon vergisinde, elde edilen gelirlerin daha çok kamu geliri olarak dikkate alındığı, emisyon hacimlerinin değişmediği ve karbon vergisi uygulaması sonucu fiyatların arttığı anlaşılmıştır (Hotunluoğlu, 2007).

3.2.2. Havacılık Vergisi

Küresel iklim krizi ile mücadelede sıcaklık artışının 1,5-2 derece ve altında tutulması Paris Anlaşmasının önemli hedefleri arasındadır (Owen, 2022). Havacılık sektörünün yarattığı CO₂ miktarı enerji kaynaklı karbondioksit salınımının yaklaşık %2,5’ini oluşturmaktadır. İklim sorunu ile mücadele, tüm sektör ve ülkelerde politikalar geliştirilmesini gerektirmektedir. Havacılık

kaynaklı CO2 salınımını azaltmak için daha az karbon salınımına sahip biyoyakıtların kullanılması, teknolojik gelişmelerden faydalanılması ve hava trafiğinin azaltılması izlenebilecek stratejiler arasında sayılabilir (Jörgen ve diğerleri, 2019). Jet yakıtlarına uygulanacak ekolojik vergilerle birlikte yolculardan tahsil edilecek yeni bilet vergileri hava trafiğinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Havacılık sektörü biletleme vergisi, KDV, yakıt vergisi, çevre vergisi ve kargo vergisi gibi birden fazla vergi çeşidinin konusuna girmektedir. Ancak bu vergilerden bazıları ya hiç alınmamakta ya da düşük oranlarda tahsil edilmektedir (Delft, 2019:19). Almanya'da 2011 yılında uygulanmaya başlanan bilet vergisi ile mesafeye bağlı olarak 8 Euro ile 25 Euro arasında ilave bir maliyet getirilmiştir. Uçak yakıtlarının ekolojik vergilere tabi tutulması ise havayolu şirketlerinin muhalefeti sebebiyle zor görülmektedir (Çataloluk, 2014).

Türkiye'de jet yakıtları ÖTV'den muaf olup, yolculardan bilet vergisi adı altında herhangi bir vergi tahsil edilmemektedir. Bu kapsamda daha az karbon salınımına sahip biyoyakıt ve ulaşım araçlarının kullanımının teşvik edilmesi ve vergi yönetimi tarafından gerekli yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ile havacılık sektörünün oluşturduğu çevresel tahribat azaltılabilecektir (Yiğit Şakar, 2022).

3.2.3. Çevre Temizlik Vergisi

Türkiye'de çevresel kirliliğin önüne geçmek için uygulanan ilk mali araçlar arasında Çevre Temizlik Vergisi (ÇTV) yer alır. Belediyeler tarafından sunulan çevre temizlik hizmetlerinin karşılığı olarak tahsil edilen vergi, su tüketim miktarı üzerinden işyerleri ve binalardan ayrı ayrı olarak alınmaktadır. 1981 yılından itibaren uygulanan ÇTV'den elde edilen gelirlerin gayri safi milli hasıla, toplam vergi gelirleri ve bütçe gelirleri arasındaki payı çok düşük seviyelerdedir. Her ne kadar sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı anayasal bir hak olsa da ÇTV gelirinin düşük olması belediyeler tarafından sunulan çevre temizlik hizmetlerini olumsuz etkilemektedir.

Vergi yönetimi tarafından vergi gelirlerinin artırılması için, sunulacak hizmetlerin karşılığı olarak tahsil edilen ve bir nevi harç özelliği taşıyan

ÇTV'nin gerek vergi oranı gerekse de kapsamı genişletilerek daha kaliteli bir hizmet sağlanması ve çevresel bozulmaların önüne geçilmesi sağlanmalıdır. Vergi oranlarının yükseltilmesi dışında bireylerin çevreye daha duyarlı olmaları sağlanmalıdır.

3.2.4. Diğer Ekolojik Vergiler

Türkiye'de yakın bir tarihte uygulanmaya başlanan diğer bir ekolojik vergilendirme benzeri uygulama plastik poşet ücreti ve geri kazanım katılım payıdır. 2018 yılı ile yürürlüğe konulan bu müessese ile plastik poşetlerin ve diğer benzer ürünlerin yarattığı çevresel sorunlar ile mücadele edilmeye başlanmıştır. Uygulama ile plastik poşet kullanımı azalmış ve ek bir kamu geliri sağlanmıştır. Vergi yönetiminin uygulama sonuçlarının olumlu olması hususunu dikkate alarak süreci takip etmesi ve gerekli görülen alanlarda yeni düzenlemeler yapması gereklidir.

2019 yılında yasalaşan başka bir ekolojik vergi çeşidi olarak konaklama vergisi öne çıkmaktadır. Konaklama vergisi esas olarak geceleme hizmeti ve geceleme hizmeti ile birlikte sunulan diğer hizmetlerin karşılığı olarak hizmet sağlayıcılar tarafından tahsil edilecektir. Konaklama vergisinin oranı %2 olarak belirlenmiş olup, 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Konaklama vergisinden elde edilen gelirler doğrudan bütçe geliri olarak kayıt edilecektir. Çevresel tahribat dışında doğal ve kültürel mirasın daha iyi bir şekilde korunmasının sağlanması için konaklama vergisine çevreci bir amaç kazandırılması ve yerel idareler tarafından tahsil edilmesi sağlanmalıdır.

Türkiye'de uzunca bir süredir uygulanmakta olan ve servet vergileri arasında yer alan MTV, Avrupa Birliği ülkelerinde daha çok ekolojik bir vergi olarak uygulanır. Yerel MTV kanununda vergileme ölçütleri olarak taşıtın yaşı ve silindir hacmi dikkate alınmaktadır. Taşıtın silindir hacmi ne kadar büyürse ödenecek vergiler de aynı şekilde artmaktadır. Bu durum her ne kadar çevreci bir yaklaşım olsa da üzerinden MTV alınacak taşıtın yaşı arttıkça tahsil edilecek vergiler azalmakta, daha az vergi ödeme saikiyle taşıt tercihleri yaşlı araçlara kaymakta ve doğaya salınan emisyon miktarı etkilenecek çevreye olum-

suz sonuçlar doğurmaktadır.

Türk vergi sistemi çok farklı sayıda vergi uygulamasına sahiptir. Ancak ekolojik vergilemeye gereken önem bir türlü verilmemiştir. Uygulanan vergilerden çoğunun amacı kamu geliri elde etmek iken çevresel amaçlarla düzenlenen ekolojik vergiler ise kapsamlı ve etkin bir yapıda değildir. Bu sebeplerle doğrudan çevreyi ilgilendiren, iklim krizinin olumsuz etkilerini azaltabilecek ve etkin bir şekilde uygulanabilecek bir ekolojik vergi yapısına ihtiyaç duyulmaktadır.

3.3. Türkiye’de Ekolojik Vergi Reformunun Başarısı

Çevre krizi ile mücadelenin yanında istihdamda artış, vergi yükü fazla olan kesimlerde indirimler yoluyla vergilemede adaletin sağlanması, kamu gelirlerinde artış gibi birçok olumlu etkisi olan ekolojik vergi reformlarının başarısı sayısız faktöre bağlıdır. Bu faktörler arasında adil ve bağımsız vergi politikası ile etkin bir vergi yönetiminin varlığı başta gelmektedir. Ekolojik vergi reformlarının uygulanabilirliği ve başarısı vergi idaresinin politikalarının ne derecede verimli olduğuyla açıklanabilir.

Vergi yönetiminin çevresel kirlilikle mücadele kapsamında kirlitici faaliyetlerin azaltılması ve daha çevreci uygulamaların benimsenmesi noktasında işletmelere çeşitli sübvansiyonlar sunması ve toplumda farkındalık yaratması beklenebilir. Yenilenebilir enerji, balıkçılık, sanayi, tarım gibi sektörlerde işletmelere vergisel avantajlar sağlanması ve düşük faizli kredi kullanılması çevre kirliliğini azaltmada yararlanılabilecek sübvansiyonlar arasında sayılabilir. Yerel idareler olan belediyeler tarafından pet şişe, atık pil gibi çevreye zararlı ürünlerin hızlı bir şekilde geri dönüştürülmesini amaçlayan ve bireyleri ödüllendirerek teşvik eden çeşitli projelerin mevcudiyeti hem toplumda çevresel bir duyarlılık oluşturmakta hem de çevresel kirliliğin önüne geçmektedir (Arıkboğa, 2019).

Sahip oldukları düşük emisyon oranları sebebiyle çevreci olarak kabul edilen elektrikli motorlu taşıtların yaygınlaştırılması aşamasında farklı ülkelerde çeşitli teşvik ve indirimler sağlanmaktadır. Düşük CO2 salınımına sahip elektrikli ve hibrit araçlara Avusturya ve Hollanda gibi

ülkelerde özel kirlilik vergisinden miktarsal indirimler sağlanırken, bu araçlar Portekiz’de karbon vergisinden muaf tutulmuştur (Bilgin ve Orkunoğlu, 2010). Türkiye’de elektrikli araçların vergilendirilmesinde motor gücü dikkate alınmakta ve %10-60 arasında farklı ÖTV oranları uygulanmaktadır. Bu tür düşük CO2 salınımına sahip araçların vergi oranlarının daha düşük seviyelerde uygulanması veya başkaca vergisel avantajların sunulması çevresel tahribatın önüne geçmek için önemli katkılar sunabilir.

Ekolojik vergi reformlarının gerçekleşeceği bir ülkede, bütçelerin de ekolojik bir ruh taşıması geçiş sürecinde etkili olacaktır. Zira hükümet ve vergi yönetiminin reform politikalarına dair kararlılığı, oluşturacağı bütçelerin çevresel hedefler taşıması konusunda oldukça önemlidir. Ekolojik bütçeleme, bütçe kalemlerinin çevreye olan etkilerinin hesaplandığı ve çevresel amaçların ön planda tutulduğu bir bütçeleme tekniğidir (Bova, 2021). Çevresel sürdürülebilirlik amaçlarının gerçekleştirilmesi için ekolojik bütçelerin vergi, sübvansiyon, harç ve cezalar gibi politika araçlarıyla desteklenmesi gerekmektedir (Doğan ve Çoşkun, 2021).

Bu kapsamda ekolojik anlamda bir başarı için vergi politikalarından ve yönetiminden sorumlu olan ekonomi birimlerinin öncülüğünde sağlık, orman ve çevre bakanlığı, üniversiteler, yerel idareler, sivil kuruluşlar gibi toplumun tüm birimlerinin önerilerinin dikkate alınacağı ekolojik bir üst kurul ihdas edilerek çevreye dair önemli politikaların hızlıca uygulamaya konulmasının önü açılmalıdır (Erbaş, 2008).

4. SONUÇ

Ekonomik aktivitelerin mevcut yoğunluğu ve giderek artmaya devam edeceği gerçeği karşısında günümüz dünyasında çevreyi korumaya yönelik politikalara geçte olsa önem vermeye başlanmıştır. 2016 yılında yürürlüğe giren ve ülkemizin de taraf olduğu Paris İklim Anlaşması, çevreyi korumaya yönelik gerekli olan küresel eylem programlarından biridir. Türkiye 2021 yılında Paris İklim Anlaşmasını onaylayarak, iklim anlaşmasının uzun vadeli hedefleri arasında yer alan sıcaklık artışının iki derecenin olabileceğince altında tutulması yükümlülüğünü kabul etmiştir.

Böylelikle Türkiye’de sera gazı emisyonlarının sebep olduğu iklim krizi etkilerini hafifletmek için etkili olabilecek bir amaç edinilmiştir. Anlaşmanın yükümlülüklerinin tam olarak yerine getirilebilmesi için başta ekolojik vergiler olmak üzere mali politika araçlarından yararlanmak gerekecektir.

Çevresel bozulma ile mücadelede kullanılacak politika araçları arasında vergiler ön plana çıkmakla birlikte, sübvansiyonlar, harçlar, vergi indirimleri gibi çok sayıda politika aracı mevcuttur. Ekolojik vergi reformlarının başarısı karbon vergisi, MTV, atık vergileri, havacılık vergisi ve çevreci faaliyetleri destekleyen sübvansiyon ve vergi indirimleri gibi mali araçların birlikte uygulanmasıyla artırılabilir. Bu kapsamda vergi politikalarının yürütücüsü durumunda olan vergi idaresine önemli görevler düşmektedir.

Ekolojik amaçları benimsemeyen ve etkin olmayan bir vergi yönetimi ile ekolojik vergi reformlarının hayata geçirilmesi daha zordur. Türkiye’de vergi yönetiminin en önemli amacı daha çok vergi geliri elde edilmesini sağlamaktır. Vergi yönetiminin etkinliği ise vergi afları, özerklik, kurumsallaşamama, personelin niteliği, vergi sisteminin sadeleştirilememesi gibi birden fazla unsurdan olumsuz yönde etkilenmektedir. Vergi idaresinin iklim krizi gibi küresel sorunlara karşı daha duyarlı olabilmesi ve çalışmalar başlatması için öncelikle yönetimin etkinliğini etkileyen çok sayıda unsurla mücadele edilmesi gerekli görülmektedir. Vergi politikalarının devamlılık taşıması ve güncelleştirilmesi, eğitim faaliyetlerinin artırılması ve nitelikli personel yetiştirilmesi yapılacak ekolojik vergi reformlarının başarısına doğrudan etki edecektir.

ÇTV, Türkiye’de yerel idareler olan belediyeler tarafından uygulanan sayılı ekolojik vergilerdendir. Türk vergi sisteminde yer alan gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi gibi temel vergi kanunlarında ise ekolojik düzenlemeler neredeyse hiç yer almaz. Gelişmiş ülkelerde uygulanan karbon vergisi gibi CO2 salınımını azaltma amacı taşıyan vergiler Türkiye’de çevresel bir amaç taşımayan ÖTV adıyla uygulanmaktadır.

Ekolojik vergi reformları, 1990’lı yıllardan günü-

müze kadar farklı ülkelerde denenmiş ve sonuçlar elde edilmiştir. Türk vergi idaresinin çevresel saiklerle yapacağı ekolojik vergi reformunda; uzman kişi ve kuruluşlardan faydalanılması, izlenecek yol haritasının ve stratejilerin detaylı bir şekilde belirlenmesi, öncü reform uygulamalarının detaylı bir şekilde tetkiki ve reformun en kısa sürede uygulamaya geçirilmesi sağlanmalıdır.

Çevreci ülkelerde yaygın şekilde kabul gören karbon ve havacılık vergisi gibi CO2 salınımı ile mücadele eden ekolojik vergi setlerinin ülkemize uyarlanması, ÇTV ve konaklama vergisi gibi mevcut ama uygulamada yetersiz vergilerin küresel uygulama örneklerine göre ekolojik bir ruh ile yeniden düzenlenmesi ve izlenecek ekolojik politikaların kararlı bir şekilde devam ettirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALM, J., & RATH, D. M. (1998). Tax policy analysis: the introduction of a russian tax amnesty. *GSU Andrew Young School of Policy Studies Working Paper*, (98-6),1-10.
- AMANUEL, M. (2021). Determinants of tax administration efficiency in addis ababa revenue authority: in the case of selected small taxpayer’s branch offices (*Doctoral dissertation, St. Mary’s University*).
- ANDERSEN, P., & SKOU, M. (2010). Europe’s experience with carbon-energy taxation. *Surveys and perspectives integrating environment and society*, (3.2), 1-12.
- ARIKBOĞA, Ü. (2019). Çevre politikasının ekonomik araçları ve Türkiye’de belediye uygulamaları. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 23-50.
- BASSI, S., DECHEZLEPRÊTRE, A., & FANKHAUSER, S. (2013). Climate change policies and the UK business sector: overview, impacts and suggestions for reform. *Centre for Climate Change Economics and Policy Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment Policy Paper*, 1-59.
- BİLGİN, S. & ORKUNOĞLU, I. F. (2010). Fiskal ve ektrafiskal amaçlar bağlamında 1970’lerden günümüze çevre vergileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 77-108.

- BİTZENİS, A., & VLACHOS, V. (2018). Tax morale in times of economic depression: the case of Greece. In *Advances in Taxation. Emerald Publishing Limited*, 1-27.
- Bova, E. (2021). Green budgeting practices in the EU: a first review. *European Economy-Discussion Papers*, 1-40.
- CRANDALL, W. & COTTARELLI, C. (2010). Revenue Administration: Autonomy in tax administration and the revenue authority model. *Technical Notes and Manuals, (012)*, 1-11.
- ÇATALOLUK, C. (2014). Çevre sorunlarının önlenmesinde vergi politikası. *Electronic Turkish Studies*, 9(8), 1-14.
- DARMAYANTI, N. (2019). The effects of tax sanction, fiscal services, tax knowledge, and tax amnesty on taxpayer compliance. *ICBLP 2019 Indonesia* (p. 380), 1-10.
- DELFT, C. E. (2019). Taxes in the field of aviation and their impact. *Final Report*, 1-150.
- DEMİRLİ, Y. (2011). Gelişmekte olan ülkelerde vergi reformları ve Türkiye’de gelir üzerinden alınan vergiler açısından değerlendirme, *T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları*, Ankara.
- DOĞAN, A. & ÇOŞKUN, M. E. (2021). Çevreye duyarlı bütçe: Avrupa Birliği ve Türkiye değerlendirmesi. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 17-38.
- ERBAŞ, A. (2008). Ekolojik çevre güvenlik vergisi sistemine ilişkin öneriler. *Vergi Raporu Dergisi*, 37-41.
- GÜNAY, E. & YILDIRIM, S. (2022). Yenilenebilir enerji kapasitesi açısından Türkiye’nin durumu. *KAYES-2022*, 21, 21-30.
- HOTUNLUOĞLU, H. (2007). *Karbon vergisi teorisi ve uygulaması, Doctoral dissertation*, Adnan Menderes Üniversitesi.
- JENSEN, J., WÖHLBIER, F., ve Generaldirektion Wirtschaft und Finanzen Europäische Kommission. (2012). Improving tax governance in EU member states: criteria for successful policies (Vol. 114). *Publications Office of the European Union*.
- JÖRGEN L., Anna E., Thomas S. ve Jonas Å.(2019). International and national climate policies for aviation: a review, *Climate Policy*, 19:6, 1-14.
- KARABACAK, Y. (2013). Türk vergi kanunlarının karmaşıklık düzeyinin ölçümü üzerine bir deneme. *Maliye Dergisi*, 165, 38-53.
- KORGAONKAR, C. N. (2022). The determinants of tax morale in India. (No. 22/381), 1-26.
- KRIŽANIČ, F., OPLOTNÍK, Ž., MENCINGER, J., & BREZOVNÍK, B. (2019). The influence of ecological taxes on the exposure of waste and CO2 emissions in a selected group of EU countries. *Journal of Comparative Politics*, 12(2), 38-48.
- LEİCESTER, A. (2006). The UK tax system and the environment. *The Institute for Fiscal Studies*, 1-92.
- NEKRASENKO, L. A. (2012). Perspective of environmental tax reform in Europe. *Mekhanizm Reholuvannya Ekonomiky*, 28-38.
- PANTAMEE, A. & MANSOR, M. (2016). A modernize tax administration model for revenue generation. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7), 1-5.
- TEKİN, A. & TUNCER, G. (2013). Vergi afları sonrasında vergi uyum süreci. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(2), 1-26.
- TİMİLSİNA, G. R. (2018). Where is the carbon tax after thirty years of research?. *World Bank Policy Research Working Paper*, (8493), 1-88.
- TRANNAM, B., & EVANS, C. (2014). Towards the development of a tax system complexity index. *Fiscal Studies*, 35(3),1-30.
- UN DESA (2020). Sustainable development goals report 2020. New York, United Nations Publications, 978-92-1-101425-9.
- WOLDE-R. Y. & MULAT-W. E. (2021). Do environmental taxes and environmental stringency policies reduce CO2 emissions? evidence from 7 emerging economies. *Environmental science and pollution research*, 28(18), 1-17.
- WORLD BANK (2017). Carbon tax guide: a handbook for policy makers. The World Bank Press, Washington DC.
- YİĞİT ŞAKAR, A. (2022). Financial incentives and recommendations for biomass energy in Turkey, the USA, Brazil, and China in the context of sustainable energy. *Current Issues and Empirical Studies in Public Finance*. Eds: B. Bozdoğanoglu ve A. Gerçek. 229-248, Berlin. Peter Lang GmbH. ISBN: 978-3-631-88167-5.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982.
- 213 SAYILI VERGİ USUL KANUNU, 1961.